

LIETUVOS MOKINIŲ ETNINĖS KULTŪROS OLIMPIADA
ŠALIES ETAPAS
ETNOKULTŪRINIO PAŽINIMO TESTAS

9–12 klasės

Užduočių atlikimo laikas 45 min.

VERTINIMO KOMISIJOS NARIAMS

Vertinimas

Galimų taškų skaičius
100

Vilnius
2021 m. balandžio 23 d.

1. Pažiūrėkite vaizdo įrašą apie Kūčias.

<https://www.youtube.com/watch?v=MQ12rC8l0MA>

1.1. Kokie tradiciniai Kūčių papročiai užfiksuoti įrašė? Išvardinkite 7 papročius:

1. Šiaudai po staltiese.
2. Kalėdaičio dalijimas.
3. Linkėjimai.
4. Tradiciniai patiekalai.
5. Visos šeimos vakarienė.
6. Bendra malda.
7. Būrimai.

Galimi ir kiti variantai, pvz. stalo nenukraustymas po vakarienės.

7 taškai

1.2. Ką simbolizuoja šie papročiai? Paaiškinkite 4 pasirinktų papročių prasmę.

4 taškai

2. Kokios kalendorinės šventės ir koks paprotys užfiksuotas nuotraukose?

Šventės pavadinimas
Paprotys

Sekminės
karvės puošiamos žolynų vainikais

2 taškai

Šventės pavadinimas
Paprotys

Velykos
ridenami margučiai

2 taškai

Šventės pavadinimas
Paprotyš

Jurginės
kepama kiaušiniene

2 taškai

Šventės pavadinimas
Paprotyš

Vėlinės
kapinėse kūrenami laužai, giedamos giesmės

2 taškai

Šventės pavadinimas
Paprotyš

Joninės (Rasos, Kupolės)
merginos plukdo vainikus

2 taškai

Šventės pavadinimas
Paprotyš

Užgavėnės
persirengiama įvairiais personažais

2 taškai

3. Peržvelkite pateiktos dienos patiekalų meniu. Kada taip maitindavosi?

Pusryčiams patiekiamos bulvės su spirgute (sugrūstomis ir pakepintomis kanapėmis ar linų sėmenimis) / su cibulyne (šalta svogūnų sriuba, į kurią dedama trintos keptos silkės) / su silkės galva (tokia pat cibulynė, tik dar įdėta ant anglių kepta sutrinta silkės galva) / su silksulčia (šalta sriuba, į kurią įpilta silkių sūrymo). Pietums ant stalo garuodavo bulvynė su kruopomis. Pavakariams – virtos bulvės. Vakarienei – kokia nors sriuba – putra arba vėl bulvės.

- Agotos dieną
- Per Tris karalius
- **Per gavėnią +**
- Per Kalėdas

1 taškas

4. Tradiciniame lietuvių švenčių kalendoriuje svarbi reikšmė teikiama paukščiams. Tai ir vieversio, ir pempės, ir gandro diena. Tautosakoje turime daug mįslių, pamėgdžiojimų, skirtų paukščiams. Parinkite, koks pamėgdžiojimas kuriam paukščiui tiktų:

Ka ka,
Kalendra,
Kelk akėčias!

gandras

Aš pati kaip kupeta,
Mano kojos kaip piestos –
Sumušiu ledą kaip nieką.

kielė

Kinkyk, kinkyk, kinkyk,
Važiuok, važiuok, važiuok,
Vadelėk, vadelėk, vadelėk,
Tprrrrrrr, tprrrrrrrr, tprrrrrrrr!

lakštingala

Kelk, Jurgut,
Darbas krut.
Dalgę plak,
Pievon kak.
Darbą tu
Ten atlik,
Put pilik,
Put pilik!

putpelė

Čiaku, čiaku,
Viršum medžių kirsiu šakų!
Tak... tak... taku,
Medį plaku!
Kai paplaksiu,
Kirminėlių rasiu!

genys

Klyvis, klyvis,
Kas mane padvyvs?
Kiaušinėlius dėsiu,
Vaikelius perėsiu.
Kiaušiniai taškuoti,
Vaikeliai kuoduoti.

pempė

6 taškai

5. Kai kurių kalendorinių švenčių metu ugniai teikiama ypatinga reikšmė. Įvardinkite tris XIX a. kalendorines šventes ir trumpai apibūdinkite ugnies panaudojimą jose.

1. Joninės – kuriami Joninių laužai, plukdomi vainikai su degančiomis žvakelėmis.
2. Vėlinės – kapinėse kuriami laužai, degamos žvakelės.
3. Didysis šeštadienis prieš Velykas – šventinama ugnis, namuose atnaujinamos visos ugnys. (Galimi ir kiti variantai, pvz., Užgavėnės – deginama pamėklė ar Gavėnas ar kt.)

6 taškai

6. Motiejus Valančius „Palangos Juzėje“ vaizdingai aprašė kalendorinę šventę, paminėdamas svarbiausią jos simbolį.

Utarninke [antradienį] vos ne nuo pat ryto pradėjom voliutis. Graži Svileinė iškepė blincius, valgėm, paskiau davė šiupinį, ir tą perėmėm. Pavalgius aš džirzginau su skripyčiomis. <...> Beręgint, tarsi užuodusi, ulyčios jaunuomenė padaugino krūvą šokančių. Vakarop šunims didžiai loti pradėjus, pamatėm būrį jaunikaičių su vaikais bevežantį Kurs tiktai vaiks prie prisisartino, tas gavo bene per šoną su spragilu. Išėjom tokių svečių sutikti. Svilas pamylėjo vadovus ir išleido.

6.1. Koks simbolis minimas tekste? Morė

1 taškas

6.2. Kokia tai šventė? Užgavėnės.

1 taškas

7. Įrašykite kalendorinės šventės pavadinimą:

Data	Šventės pavadinimas	Šventės aprašymas
Rugpjūčio 24 d.	Baltramiejaus diena	Amatininkų ir kailiadirbių globėjo diena; tą dieną išskrenda gandrai.
Liepos 26 d.	Oninės	Tai rugiapjūtės pabaigtuvių, prinokimo šventė. Jau apstu prisirpusių uogų, pasikasama šviežių bulvių, pasikepama naujo derliaus duonos ir rengiamos vaisės, o temstant rengiamos vakaronės.
Balandžio 23 d.	Jurginės	Kepama apeiginė duona. Kai kur ši duona buvo užkasama dirvoje, siekiant simboliškai užtikrinti derlingumą, arba su ja tiesiog buvo apeinami gyvuliai, laukai. Apeidavo gyvulius ar laukus ir su dažytais kiaušiniiais.

3 taškai

8. Šio literatūros kūrinio pavadinimas sutampa su kalendorinės šventės pavadinimu. Kokia tai šventė?

Tai – pavadinimas iškilmingų apeigų, kurias ir šiandien paprasti žmonės atlieka daugelyje Lietuvos, Prūsijos ir Kuršo apskričių <...> atminimui. Šios apeigos savo šaknimis siekia pagonystės laikus ir vadinosi kadaise „ožio švente“, kuriai vadovavo kartu <...> žynys ir poetas. Adomas Mickevičius

Vėlinės

1 taškas

9. Perskaitykite tekstą:

Tautosaka byloja apie kiaušiniui teikiamą magišką galią: lietuviai žemdirbiai pirmoje išartoje vagoje XIX a. pabaigoje dar aukodavo kiaušinį Žemynai, po žiemos pirmą kartą per Jurgines į laukus išgenami gyvuliai turėdavo peržengti po tvarto slenkščiu padėtus du nedažytus ir du margintus kiaušinius. Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio tautų, margučiai buvo(1)..... simboliai, o krikščionybės laikais –(2)..... simboliai.

9.1. Įrašykite tekste, ką įvairiais laikotarpiais simbolizavo margučiai.

Įrašoma: 1) pabudimo, gyvybės, derlingumo (tinka bent vienas); 2) Kristaus prisikėlimo, žmogaus dvasinio atgimimo 2 taškai

9.2. Kuo panaši margučio ir kalėdaičio simbolika? Parašykite du panašumus.

Simbolizuoja šeimos vienybę, dalijimąsi (gali būti kiti variantai) 2 taškai

10. Paskaitykite tekstą žemiau ir nuspręskite, kokį žiemos švenčių periodo personažą aprašo žymus tautosakos tyrinėtojas Jonas Balys:

Išverčia kailinius, vieną rankovę paslepia, o prie kitos pritaiso kaklą ir galvą su kuodu. Kaklas ir galva iš medžio, snapas judantis, kad galėtų lesti, imti su snapu valgyką. Apsirėdžiusiojo galva paslėpta – įtraukta, kojos žmogaus...

Gervė

(Jonas Balys. *Lietuvių kalendorinės šventės*, p. 62)

1 taškas

11. Pasižiūrėkite į tradicinės šventės skirtingose šalyse simbolį. Parašykite šventės, kurios metu naudojamas šis simbolis, pavadinimą.

1 taškas

Verbų sekmadienis, Velykos

12. J. Kudirka pagal formą verbas suskirstė į volelines (kilimines), rykštelines, plokščiąsias, drožlines, figūrines ir vainikines. Apžiūrėkite tradiciškai Vilniaus krašte rišamas verbas. Suskirstykite jas pagal rūšis – plokščioji, figūrinė, volelinė.

1. Volelinė (kiliminė)

2. Plokščioji

3. Figūrinė

3 taškai

13. Išižiūrėkite į archyvinę 1951 metų fotografiją.

13.1. Kokią seną tradiciją ji mena? Pažymėkite vieną teisingą atsakymą:

- Šyvio šokdinimas +
- Arklių pagerbimas
- Kareivių išleistuvės

1 taškas

13.2. Kuriame Lietuvos regione ši tradicija buvo ypač paplitusi? Pasirinkite variantą:

Suvalkijoje (Sūduvoje)

1 taškas

14. Įrašykite tradicinės šventės, kurių metu atliekami išvardinti veiksmai, pavadinimą:

..... išvirtus žirnius sunkdavę per ruginius šiaudus. Paskum sumaišę juos su tais šiaudais aprišdavę obelis. Pavasarį jos geriau žydėdavusios ir daugiau vaisių duodavusios.

Įrašoma: Kūčioms

(Iš kn. Jonas Balys. Lietuvių kalendorinės šventės)

1 taškas

15. Įsižiūrėkite į šią 1935 metų archyvinę nuotrauką iš Žemaitijos krašto.

15.1. Koks personažas rengiamas tradicinei šventei?

Ožys

1 taškas

15.2. Parašykite dvi kalendorines šventes, kuriose šis personažas veikia:

Užgavėnės, Kalėdos

2 taškai

16. Per kokią šventę merkiama vyšnios šakelė? Kokia šio burto prasmė?

Šv. Andriejaus, merkiama vyšnios šakelė ir žiūrima ar pražys, jeigu pražysta – vadinasi mergelė ištekės, o jeigu ne – pasiliks namuose. Galimas variantas – išsipildys sugalvotas noras.

2 taškai

17. Ar šie 4 pavadinimai reiškia tą pačią kalendorinę šventę?

- Paruginė
- Sambaris
- Rytelis
- Sekminės
- Piemenėlių šventė

Atsakymas: taip

1 taškas

18. Parašykite, kokios dvi kalendorinės vasaros šventės yra nedarbo dienos?

Joninės, Žolinė

2 taškai

19. Pasižiūrėkite į pateiktas nuotraukas.

19.1 Kokios pavasario šventės metu vykdavo ši iškilminga teatralizuota procesija?

Šv. Kazimiero, Kazimierinių

1 taškas

19.2. Su kokios istorinės asmenybės vardu susijęs šios mugės pavadinimas?

su karalaičio Kazimiero Jogailaičio

1 taškas

20. Per šią šventę burdavo: mergaitė atbula meta vainiką per petį, kad jis pakibtų ant šakos – iš kelinto karto vainikas užsikabina ant šakos, už tiek metų ištekės. Per kokią šventę taip buriama?

Per Rasas (Jonines, Kupoles)

1 taškas

21. Kokia šventė sieja tautodailininko Viktoro Žilinsko ir dailininko Teodoro Axentowicz kūrinį?

Perkūno diena ir Grabnyčios – ta pati diena, vasario 2 d.

1 taškas

22. Kas yra lygiadienis?

Tai toks taškas kalendorinių metų cikle, kai diena susilygina su naktimi.

1 taškas

23. Su kokia kalendorine švente sietina ši Vytauto Jackūno skulptūra?

Su Jurginėmis

1 taškas

24. Kuriuo šventiniu laikotarpiu dainuojama apie grūšelę, obelėlę, įvairius žvėris, santykius tarp mergelių ir bernelių, piršlybas?

Advento laikotarpiu

1 taškas

25. Pasižiūrėkite į tautodailės darbą.

25.1. Kokia šventoji pavaizduota Sauliaus Lampicko stogastulpyje?

šv. Agota

1 taškas

25.2. Ką simbolizuoja šventosios laikomi daiktai? Įvardinkite bent vieno iš šių daiktų simbolinę prasmę.

Duona – apsauga nuo gaisro, kitų nelaimių. Palmės šakelė – kankinystės simbolis.

1 taškas

25.3. Kaip stogastulpyje pavaizduota šventoji susijusi su Viktoro Žilinsko linoraizinyje pavaizduota Žemyna?

Jos garbinamos tą pačią dieną – vasario 5 d. Nuo seno lietuviai garbino ugnies deivę Gabiją ir kasdieninį maistą – duoną. Šią dieną buvo kepama duona, atliekamos aukojimo apeigos Žemynai ir Žemėpačiui. Tą dieną minima šv. Agotos diena.

1 taškas

26. Suskirstykite šias Užgavėnių kaukes į grupes, įrašydami kaukių numerius:

- Antropomorfinės – 1 ir 6
- Demonomorfinės – 3 ir 5
- Zoomorfinės – 2 ir 4

1.

2.

3.

4.

5.

6.

6 taškai

27. Pasiklausykite pateiktos sutartinės. Per kokią kalendorinę šventę buvo dainuojama ši sutartinė?

<https://www.youtube.com/watch?v=zeEnhIRteiA>

Rasos (Joninės, Kupolės)

1 taškas

28. Pasiklausykite pateiktos dainos. Koku kalendoriniu laikotarpiu buvo dainuojama ši daina?

https://www.youtube.com/watch?v=4XluXVzsEFM&list=RDGMEMc6JZQrQ_ROET3gGdz-Trw&start_radio=1

Advento–Kalėdų

1 taškas

29. Pasiklausykite pateiktos dainos. Per kokią kalendorinę šventę buvo dainuojama ši daina?

https://www.youtube.com/watch?v=42aIPBB_yEA

Per Velykas

1 taškas

30. Pasiklausykite pateiktos dainos. Per kokią kalendorinę šventę buvo dainuojama ši daina?

<https://www.youtube.com/watch?v=aaAS-2MP7Yc&list=PLrLh0Vet5pcJ4D58vb0WdoYSD9pY9NcMr&index=2>

Per Sekmines

1 taškas

31. Marija Gimbutienė viename interviu yra sakiusi:

Mano laimė, kad aš visą laiką domėjausi tautosaka, mitologija, domėjausi ne tiek materialine, kiek dvasine kultūra. Jeigu aš būčiau nepažinusi lietuvių tautosakos, mitologijos ar latvių mitologijos, tai kažin ar būčiau pasiekusi to, ką pasiekiau.

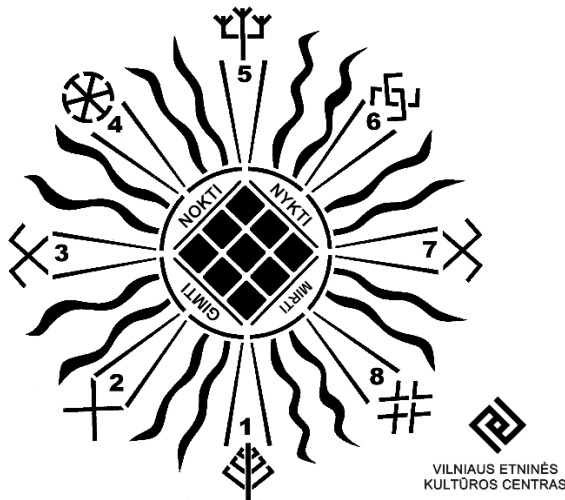
31.1. Ar pritartumėte garsiai mokslininkei archeologei? Kodėl?

5 taškai

31.2. Ką Jums suteikia savos kultūros, tautosakos, mitologijos, papročių pažinimas?
(50 žodžių)

5 taškai

32. Pasižiūrėkite į simbolinį lietuvių kalendorių – Rėdos ratą, kurį sudaro dvi dalys: išorinė ir vidinė. Išoriniame rate pažymėti švenčių simboliai. Prie skaičių iš eilės surašykite tradicines kalendorines šventes: Vėlinės (Ilgės), Jorė (Jurginės), Kūčios (Kalėdos), Pavasario lygiadienis, Rasos (Joninės, Kupolės), Žolinė, Užgavėnės, Rudens lygiadienis

VILNIAUS ETNINĖS
KULTŪROS CENTRAS

1.

5.

2.

6.

3.

7.

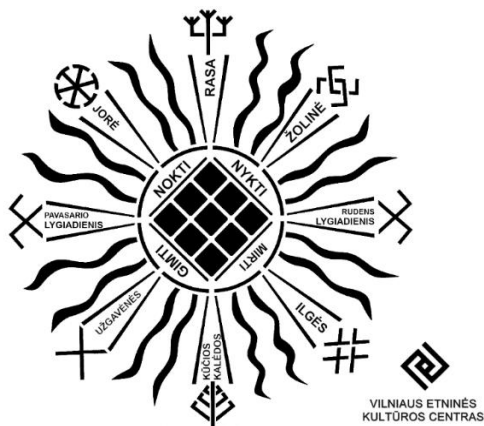
4.

8.

Surašoma: 1. Kūčios (Kalėdos) 2. Užgavėnės 3. Pavasario lygiadienis 4. Jorė (Jurginės) 5. Rasos (Joninės, Kupolės) 6. Žolinė 7. Rudens lygiadienis 8. Vėlinės (Ilgės)

8 taškai

Paveikslėlis komisijai:

VILNIAUS ETNINĖS
KULTŪROS CENTRAS

Nuotraukų ir vaizdo įrašų šaltiniai:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=MQ12rC8l0MA>
2. <http://pakruojo.krastas.lt/?data=2010-05-26&rub=1144745056&id=1274709667>
3. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/unikali-tradicija-gyva-margionyse-tebekurenami-veliniu-lauzai-56-1054112>
4. <http://www.llbm.lt/kur-ir-kada-surengtas-pirmasis-viesas-sv-velyku-renginys-lietuvoje/>
5. Aurelijos Rusteikienės nuotrauka (Jurginės)
6. R. Žaltausko nuotrauka (Rasos)
7. <https://www.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/uzgavenes-kitaip-atsisveikinimas-su-ziema-rumsiskese-virtualiai-1011399>
8. Užgavėnių persirengėlis ožys. LTRFt8803
9. Šyvio šokintojų būrys. Vilkaviškio r. Gražiškių apyl., Gražiškių k. LTRFt2408
10. Stogastulpis su Šv. Agotos skulptūra (Kalvarija); autorius Saulius Lampickas, nuotraukos autorius Flavijus Piliponis, nuotraukos savininkas LNKC
11. Žemyna. Autorius Viktoras Žilinskas. 2019, nuotr. Flavijaus Piliponio, iš LNKC archyvo
12. Eugenijaus Arbušausko kaukės. Flavijaus Piliponio nuotr. Nuotraukos – LNKC nuosavybė
13. Jono Vaicekausko medžio darbai. Užgavėnių kaukė. <https://old.biblioteka.w3.lt/tautodailes-darbai-siauliu-rajone-kuryba-ikvepta-tradiciju-gamtos-ir-kulturos/>
14. <https://www.vle.lt/straipsnis/didzioji-savaite/>
15. https://lt.wikipedia.org/wiki/Verb%C5%B3_sekmadienis#/media/Vaizdas:Palmen_Steinhausen_3254.JPG
16. Šventas Jurgis. 2019 m., medis, drožyba, 59×33 cm, autorius Vytautas Jackūnas, nuotraukos autorius Flavijus Piliponis, nuotrauka iš LNKC archyvo.
17. <https://www.youtube.com/watch?v=zeEnhIRteiA>
18. https://www.youtube.com/watch?v=4XluXVzsEFM&list=RDGMEMc6JZQrQ__ROET3gGdz-Trw&start_radio=1
19. <https://www.youtube.com/watch?v=78r0oaw2ob4&list=PLrLh0Vet5pcKbECYJemsOyZUGEYwqciUF&index=4>
20. <https://www.youtube.com/watch?v=aaAS-2MP7Yc&list=PLrLh0Vet5pcJ4D58vb0WdoYSD9pY9NcMr&index=2>
21. Vilniaus etninės kultūros centro 2020 m. kalendoriaus iliustracija